

آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان با نیازهای ویژه در نظام آموزش فراگیر

ترجمه و تنظیم: آناهیتا خضری کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی

چکیده

مهارت‌های اجتماعی رفتارهایی هستند که به افراد برای کنش متقابل با دیگران کمک می‌کنند. در مدرسه، کنش متقابل ممکن است با هم کلاسی‌ها، معلمان و سایر کارکنان مدرسه باشد. در مراحل بعدی زندگی، این کنش متقابل با همکاران، سرپرستان، دوستان و افراد دیگر برقرار می‌شود که شخص ملاقات می‌کند. در آموزش فراگیر که دانش آموزان با نیازهای ویژه در کلاس‌های درس عادی در کنار سایر دانش آموزان با استفاده از خدمات معلم مرجع (رابط) به عنوان تسهیل‌گر مشغول به تحصیل می‌شوند، از نظر پذیرش در گروه همسالان خود با مشکل رو به رو می‌شوند. یک برنامه عادی سازی باید شامل تمهیداتی برای افزایش پذیرش اجتماعی نسبت به دانش آموزان دارای نیازهای ویژه باشد تا بتواند مؤثر واقع شود. در مقاله حاضر ضمن تعریف خصوصیات افراد توانا به لحاظ اجتماعی و مشکلات دانش آموزان با نیازهای ویژه در مهارت‌های اجتماعی پایه، شیوه‌های شناسایی دانش آموزان دچار مشکل در برقراری ارتباط و روابط اجتماعی توضیح داده می‌شود. علاوه بر آن ضرورت، اهداف و نحوه آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان با نیازهای ویژه شرح داده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های اجتماعی - آموزش فراگیر - دانش آموزان استثنایی

مقدمه

آموزش مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای از راهبردهاست که هدفش کمک به دانش آموزان برای برقراری و حفظ تعاملات مثبت با دیگران است. اکثر کودکان به راحتی مهارت‌های اجتماعی متناسب با فرهنگشان را بدست می‌آورند، ولی برخی دیگر و از جمله بیشتر کودکان با نیازهای ویژه آموزشی موفق نمی‌شوند و باید به آنها مهارت‌های اجتماعی را آموزش داد تا بتوانند آنچه را که در موقعیت‌های اجتماعی مختلف برایشان مناسب است، انتخاب کنند. یکی از دلایل اصلی که سبب می‌شود کودکان با نیازهای ویژه محبوبیت نداشته باشند، این است که این کودکان مهارت‌های اجتماعی مناسبی که می‌تواند آنها را دوست داشتنی جلوه دهد، ندارند. انزوای اجتماعی در دوران کودکی ممکن است عواقب درازمدت و جدی بر بهداشت روانی فرد در بزرگسالی به جای بگذارد. بنابراین کمک به دانش آموزان با نیازهای ویژه برای غلبه بر این مشکلات ضروری است.

مفهوم مهارت‌های اجتماعی

افراد توانا به لحاظ اجتماعی، محیط اجتماعی خود را با درک و پاسخ‌دهی به موقعیت‌های آن به صورت مؤثر می‌توانند مدیریت کنند. این افراد دارای خصوصیات زیر می‌باشند:

- حساسیت اجتماعی^۱: به درستی مفهوم هر رخداد اجتماعی را می‌فهمند یعنی از نشانه‌های (سرنخ‌های) اجتماعی رمزگشایی می‌کنند.
- ایفای نقش^۲: افراد و نحوه‌ی تجربه کردن آنها را درک می‌کنند.
- بینش اجتماعی^۳: موقعیت‌های اجتماعی و آن چه که در اجتماع رخ می‌دهد را درک می‌کنند.
- فهم اجتماعی^۴: جریان‌ها و عرف اجتماعی نظیر دوستی‌ها و روابط متقابل اجتماعی را درک می‌کنند.
- بینش روان‌شناختی^۵: خصوصیات فردی و انگیزش دیگران را درک می‌کنند.
- قضاوت اخلاقی^۶: موقعیت‌های اجتماعی مربوط به آداب و اصول اخلاقی را ارزیابی می‌کنند.
- روابط اجتماعی^۷: نحوه‌ی مداخله‌ی مؤثر و چگونگی تأثیرگذاری بر رفتار دیگران را درک می‌کنند، مهارتی که مستلزم مهارت یا کنترل خود می‌شود.
- ارتباط^۸: به درستی اندیشه و احساس خود را به دیگران ابراز می‌کنند.
- حل مسأله اجتماعی^۹: مشاجره‌ها را حل می‌کنند و نحوه

دارای ناتوانی شدیدتر و آشکارتر هستند، کمتر است. اما حتی مبتلایان به ناتوانی خفیف هم ممکن است مشکلات شخصیتی، اختلال ارتباطی یا مواردی دیگر را داشته باشند که سبب شود گروه همسالان، آنها را نادیده بگیرند، هر چند آشکارا طردشان نکنند. با آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌توان شهروندانی رشد یافته در ابعاد گوناگون تربیت کرد و به این ترتیب به یکی از اهداف فراگیرسازی که افزایش سطح تحول اجتماعی این گروه از کودکان است، دست یافت.

هدف از آموزش مهارت‌های اجتماعی

هدف از آموزش مهارت‌های اجتماعی در نظام‌های آموزشی فراگیرسازی شده دستیابی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به چهار هدف اولیه می‌باشد:

- بهبود فراگیری مهارت‌های اجتماعی
- بهبود عملکرد مهارت‌های اجتماعی
- کاهش یا برطرف کردن مشکلات رفتاری
- تسهیل تعمیم دهی و نگه‌داری مهارت‌های اجتماعی

شناسایی دانش‌آموزان دچار مشکل در برقراری ارتباط و روابط اجتماعی

۱- مشاهدات طبیعت گرایانه^{۱۰}

مشاهده طبیعت گرایانه یا مشاهده غیرمستقیم تعامل اجتماعی دانش‌آموزان در کلاس یا خارج از کلاس احتمالاً با ارزش‌ترین روش شناسایی برای معلمان است، زیرا این روش بر پویایی‌های موجود در تعامل دانش‌آموز با گروه همسالانش تأکید می‌کند تا بتواند عوامل اصلاح‌پذیر را نشان دهد. هنگامی که معلم به شیوه بازی یا کار کردن دانش‌آموزان با هم توجه می‌کند، به سرعت دانش‌آموزانی را که از جانب همسالان نادیده گرفته شده یا آشکارا طرد شده‌اند و یا تبدیل به اسباب‌خنده و مزاح‌گشته‌اند را شناسایی می‌کند. همچنین لازم است دلایل آشکاری را که سبب این موقعیت هستند، جستجو نماید. به عنوان مثال آیا

تأثیرگذاری بر رفتار دیگران برای دستیابی به اهداف مورد نظر را درک می‌کنند.

معمولاً دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در مهارت‌های اجتماعی پایه که برای روابط اجتماعی موفق حیاتی به نظر می‌رسد دچار مشکل هستند. این مهارت‌ها عبارتند از:

- ارتباط چشمی: توانایی ایجاد ارتباط چشمی با دیگران هنگام گوش دادن به سخن آنها و یا حرف زدن با آنها دست کم برای یک دوره زمانی کوتاه.
- بیانات چهره‌ای: خندیدن، ابراز علاقه.
- فاصله اجتماعی: رعایت کردن فاصله مناسب نسبت به دیگران.

- چگونگی صدا: زیری و بمی صدا، وضوح گفتار.

- احوالپرسی با دیگران: آغاز ارتباط یا پاسخ‌گویی به احوالپرسی

- گفتگو کردن: مهارت‌های محاوره‌ای مناسب سن، بیان احساسات، سؤال کردن، گوش کردن، ابراز علاقه، پاسخ دادن به پرسش دیگران.

- بازی و کار کردن با دیگران: رعایت کردن مقررات، مشارکت، قول دادن، کمک کردن، نوبت گرفتن، تعارف با دیگران، قدردانی، ابراز تأسف.

- جلب توجه و یا درخواست کمک: استفاده از راه‌های مناسب.

- حل تعارضات درونی: مهار پرخاشگری، فرو نشانیدن خشم خود و تحمل خشم دیگران، آراستگی و بهداشت.

ضرورت آموزش مهارت‌های اجتماعی

آموزش فراگیر رویکردی مبتنی بر عادی‌سازی است و هدف آن آماده کردن افراد با نیازهای ویژه برای زندگی مناسب در جامعه است. مطالعات پژوهشی نشان می‌دهد دانش‌آموزان با نیازهای ویژه معمولاً از جانب همسالان عادی خود طرد می‌شوند. عدم پذیرش اجتماعی برای دانش‌آموزانی که ناتوانی خفیف دارند، نسبت به آنها که

دانش آموز مورد بحث آشکارا از طریق پرخاشگری، انتقاد بی‌رحمانه، تمایل به خراب کردن بازی یا مزاحمت در کارها به دیگران تنفر می‌ورزد؟ یا از سوی دیگر به نظر می‌رسد که او دچار کمبود انگیزه و مهارت برای آغاز ارتباط با دیگران است و پیش از انجام کاری بسیار تردید دارد؟

۲- بررسی جامعه‌سنجی^{۱۱}

مشاهدات طبیعت‌گرایانه تمایل دارند که آشکارترین موارد محبوبیت یا طرد شدگی را مشخص کنند، اگر چه این کار نتواند همه نکات ظریف موجود در تعامل اجتماعی کلاس را نشان دهد. به همین دلیل، بعضی معلمان بررسی و زمینه‌یابی کل کلاس را به منظور وادار ساختن دانش‌آموزان برای نشان دادن قطعی دوستان واقعی‌شان سودمند می‌یابند. ممکن است معلم با هر دانش‌آموز به طور خصوصی مصاحبه کند یا چنانچه دانش‌آموز بتواند بنویسد، تکه کاغذی را که از ۱ تا ۳ شماره‌گذاری شده است به او بدهد، سپس از دانش‌آموز بخواهد تا نام کسی را که بیشتر دوست دارد با او بازی کند و یا در فعالیت‌های کلاسی یا هنگام ناهار با او شریک باشد در شماره ۱ بنویسد. سپس از دانش‌آموز پرسد که اگر آن شخص بیرون از کلاس باشد، انتخاب بعدی چه کسی خواهد بود؟ و آن را در ردیف دوم بنویسد. معلم می‌تواند از دانش‌آموز پرسد که اگر کسی در کلاس هست که هرگز دوست ندارد با او کار یا بازی کند، می‌تواند نام او را در ردیف ۳ بنویسد، اگر با همه رابطه خوبی دارد، مجبور نیست نام کسی را بنویسد، فقط جای آن را خالی بگذارد. سرانجام، معلم کاغذها را جمع‌آوری می‌کند و نمره هر دانش‌آموز را با احتساب ۲ نمره برای انتخاب اول و ۱ نمره برای انتخاب دوم، محاسبه می‌کند، سپس نتایج را برای او جدول بندی می‌کند.

اطلاعاتی که از بررسی‌های جامعه‌سنجی به دست می‌آید ممکن است در تصمیم‌گیری برای تشکیل گروه‌های کاری در کلاس به معلم کمک کند (گرونلاند^{۱۲}، ۱۹۸۵، باوود^{۱۳}، ۱۹۹۰)، همچنین دانستن این که کدام دانش‌آموز

در انتخاب اول یا دوم یا سوم قرار دارد، گاهی اوقات می‌تواند مفید باشد. حتی در انتخاب‌هایی که دو طرفه نباشد، برای معلم این فرصت وجود دارد که دو دانش‌آموز را در بعضی فعالیت‌ها با یکدیگر همراه سازد.

۳- مقیاس‌های رتبه‌ای

گرشام^{۱۴} (۱۹۸۲) کاربرد مقیاس رتبه‌دهی به همسالان را به بررسی جامعه‌سنجی ترجیح می‌دهد، چرا که به نظر او این روش برای اندازه‌گیری محبوبیت افراد مقیاس مناسب‌تری است. این روش همچنین اطمینان می‌دهد که بعضی از دانش‌آموزان فراموش نشده‌اند یا از چشم نیفتاده‌اند (برخلاف آنچه که ممکن است در یک بررسی جامعه‌سنجی رخ دهد). معلم برای دانش‌آموزان یک فهرست از نام همه دانش‌آموزان کلاس فراهم می‌کند و از آنها می‌خواهد که با اطمینان از شماره ۱ (نه خیلی محبوب) تا ۵ (بسیار محبوب) نمره‌گذاری کنند. جمع نمرات، دانش‌آموزانی را که بیشتر اعضای کلاس تمایلی به آنها ندارند، آشکار می‌سازد، به علاوه سطح پذیرش دانش‌آموزان دیگر را نشان می‌دهد.

۴- تذکر والدین

بعضی اوقات ممکن است والدین مشکلات ارتباطی - اجتماعی فرزند خود را به معلم گوشزد کنند، برای نمونه، من برای پسرم نگرانم. او هیچ دوستی را به خانه دعوت نمی‌کند، پس از مدرسه با بچه‌های محله بازی نمی‌کند و یا پسرم وقتی از مدرسه می‌آید، می‌گوید که همکلاسی‌هایش در زمین بازی یا در سرویس مدرسه او را مسخره می‌کنند. معلم باید این گونه اطلاعات را پی‌گیری و با یک شیوه مؤثر حل کند.

مهارت‌های اجتماعی که باید آموزش داده شوند

مهارت‌هایی که به طور گسترده‌ای به توانایی‌های اجتماعی مربوط می‌شوند عبارت‌اند از:

ناسازگار ولی مرتبط را به فرد محول کنید (نظیر مشاهده کننده یا ثبت کننده)، مقررات را با کمک گروه تعیین کنید (برای نمونه، هر نفر در گروه چه مدتی را می‌تواند صحبت کند و افرادی که ریاست طلب نیستند را تحسین کنید).

- مشارکت نداشتن: مقرراتی برای مشارکت ایجاد کنید (برای نمونه، هر شخص باید حداقل یک بار صحبت کند و صحبت گوینده را نباید قطع کرد)، نقش‌های غیرتهدیدآمیز (نظیر مسئول ثبت وقت) را بر عهده‌ی افراد دچار مشکل بگذارید و شیوه‌های مشارکت را تعیین کنید.

- مشاجره: مهارت‌های حل مشاجره را آموزش دهید (نظیر سازش و راهبردهای برد دو طرفه) و به گروه اطلاع دهید که به عنوان آخرین راه حل، شما برای واسطه شدن در دسترس هستید.

- رفتار نامناسب مداوم: افراد را بدون تنبیه کردن، به طور موقت از گروه اخراج کنید و ارتباطات رفتاری ساده را گسترش دهید.

آموزش مهارت‌های اجتماعی

مدل آموزش عمومی که در بیشتر برنامه‌های مهارت-

های اجتماعی به کار می‌رود شامل مراحل زیر است:

۱- تعریف: مهارتی را که می‌آموزید، توصیف کنید. در این زمینه که چرا این مهارت ویژه مهم است و چگونه کاربرد آن به ایجاد رابطه کمک می‌کند، بحث کنید. مهارت را می‌توان با استفاده از فیلم کوتاه، یک عکس یا کارتون، یک نمایش عروسکی و یا تذکر دادن به دانش آموز و راهنمایی او به فعالیت‌هایی که در گروه همسالان در جریان است، شرح داد. شما به عنوان معلم می‌توانید بگویید: نگاه کن او چگونه در ساختن دیوار به دیگری کمک می‌کند. نگاه کن چگونه آن دو دختر در ساختن پازل به هم کمک می‌کنند. به من بگو آنها به یکدیگر چه می‌گویند.

۲- الگو سازی: مهارت را الگو کنید. مهارت را به چند جزء ساده تقسیم کنید و خودتان آن را به روشنی شرح دهید یا یک دانش آموز را انتخاب کنید تا این کار را انجام دهد.

- مهارت‌های گفت و گو (شامل گفتمان‌های کوتاه): احوال‌پرسی، گفتن «خواهش می‌کنم» یا «متشکرم»، یاد گرفتن و به کار بردن اسم‌ها، انتخاب موضوعات مناسب برای گفت و گو و دنبال کردن آن، برقراری و حفظ تماس چشمی (البته در اینجا باید به تفاوت‌های فرهنگی توجه داشت)، به کارگیری حالت مناسب صورت، استفاده از طنین مناسب صدا، قرار گرفتن در جایگاه مناسب نسبت به دیگران، جلوگیری از رفتار نسنجیده و گوش سپردن فعال.

- کنار آمدن با مشاجره‌ها: گفتن «نه»، کنار آمدن با افراد پرخاشگر، واکنش نشان دادن به مسخره کردن‌ها، عذرخواهی کردن، به دست آوردن توجه، کمک خواستن، مهارت‌های مسأله‌گشایی، کنار آمدن با انتقادها، مذاکره کردن، متقاعد کردن، پاسخ دادن به احتیاجات دیگران، احترام گذاشتن به تفاوت‌های فردی.

- مهارت‌های دوستی: دوست شدن، تشکر کردن و مورد امتنان قرار گرفتن، شوخی کردن و پاسخ دادن به شوخی‌ها، رعایت کردن نوبت، داشتن ظاهر تمیز و آراسته، هماهنگ بودن با فرهنگ گروه همسالان، اهمیت دادن به عرف و آداب اجتماعی در زندگی روزمره.

- مهارت‌های گروهی: گوش کردن، برقراری تماس چشمی، به خوبی ارتباط برقرار کردن، پرسیدن سؤال، رهبری و هدایت، جلب اعتماد، تصمیم‌گرفتن، مهارت‌های مشاجره‌ها، تشویق کردن، قبول همکاری و تشریک مساعی، درک نظرات سایرین و از همه مهم‌تر احترام به تفاوت‌های فردی.

آموزش فراگیر رویکردی مبتنی بر عادی سازی است و هدف آن آماده کردن افراد با نیازهای ویژه برای زندگی مناسب در جامعه است

در آموزش مهارت‌های گروهی ممکن است مشکلاتی بروز کند که راه حل‌های احتمالی به شرح زیر هستند:

- تسلط یک یا چند نفر از اعضای گروه: نقش‌های

- ۳- تقلید و تمرین: دانش آموز یک مهارت را در محیطی که در آن آموزش دیده است، امتحان می کند. برای اینکه این امر موفقیت آمیز باشد، شما به عنوان معلم از دانش آموز بخواهید دوباره در مرحله اجراء، با دقت توجه کند و آنچه را که شما شرح می دهید به خاطر بسپارد.
- ۴- بازخورد: این مرحله باید اطلاع دهنده باشد. شما به عنوان معلم می توانید بگویید: «شما هنوز آن را کاملاً یاد نگرفته‌ای باید هنگام صحبت به او نگاه کنی. دوباره سعی کن»، «این بهتر است. نگاه کردی و لبخند زدی. خوب است». بازخورد از راه یک ضبط ویدیویی می تواند در بعضی مواقع سودمند باشد.
- ۵- ایجاد فرصت: فرصتی فراهم کنید تا دانش آموز مهارت را به کار بندد. شما به عنوان معلم می توانید با توجه به مهارتی که آموزش می دهید کارهای گروهی کوچک یا فعالیت‌های کاری دو به دو ترتیب دهید تا مهارت‌ها در کلاس و یا دیگر مکان‌های طبیعی تعمیم یابند.
- ۶- تقویت متناوب: نمونه‌هایی که در آن دانش آموز مهارت‌ها را بدون اجبار، در مواقع دیگر روز یا در هفته های بعد بکار می گیرد زیر نظر بگیرید. به او پاداش و تقویتی توصیف کننده بدهید. به پایداری مهارت پس از اکتساب آن توجه کنید.
- نکات قابل توجه در آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان با نیازهای ویژه**
- ترغیب دانش آموزان به تجزیه و تحلیل آنچه که مهارت‌های اجتماعی را شکل می دهند.
  - آموزش مستقیم مهارت‌های اجتماعی
  - توضیح و مدل‌سازی اجرای مهارت‌های اجتماعی؛ برای نمونه، هر مهارت را می توان به این شکل‌ها نشان داد: استفاده از الگوهای زنده، ایفای نقش، نمایش صامت (پانتومیم)، استفاده از پخش تصویری (متوقف کردن فیلم در جاهای حساس به منظور بحث درباره رفتارها و عکس العمل‌های مناسب)
- تقویت رفتارهای مناسب (نه فقط تمرکز بر خلاص شدن از رفتار "نامطلوب")
- کمک کردن به دانش آموزان در به خاطر سپردن ارتباط رفتارهای آشکار در موقعیت‌های مشخص (مثلاً اگر کسی از تو بپرسد می خواهی بازی کنی، چه پاسخی می دهی؟)
- استفاده از بروشور و دفترچه برای نشان دادن شرایط اجتماعی زندگی واقعی و مشکلات مربوط به مهارت‌های اجتماعی
- طراحی تکالیف کلاس در جهت افزایش اطمینان، پذیرش، مشارکت و پشتیبانی متقابل بین دانش آموزان و اهمیت دادن به مهارت‌ها و دانش‌های گوناگون
- آموزش مهارت‌های اجتماعی تا حد ممکن در موقعیت‌های طبیعی.
- کمک به دانش آموزان در جهت انتقال مهارت‌ها از یک شرایط به شرایط دیگر (بدون تمرین در تعمیم دادن مهارت‌های اجتماعی، غالباً خیلی کم می توان آن‌ها را در موقعیت‌های متفاوت به کار برد)
- موافق بودن تمامی مربیان مدرسه و والدین دانش آموزان با اهداف برنامه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی به منظور تقویت مستمر آنها
- آموزش مداوم مهارت‌های اجتماعی و نظارت و ارزشیابی آن‌ها از طریق مشاهده، استفاده از فهرست‌وارسی (چک لیست)، مصاحبه با والدین و غیره.
- فراهم کردن فرصت‌هایی برای تمرین کردن مهارت‌ها و ارائه تشویق‌های توصیفی
- توجه به زمان‌هایی که دانش آموز مهارت را بدون راهنمایی شما، به عنوان معلم انجام می دهد.
- توجه به نقش مهمی که شما، به عنوان معلم در ترغیب تعاملات اجتماعی میان دانش آموزان با نیازهای ویژه و همسالان‌شان ایفا می کنید.
- فراهم کردن فرصت‌هایی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه تا در همه فعالیت‌های گروهی داخل و خارج از کلاس شرکت کنند. برای این کار شما به عنوان معلم لازم است

نماید تا از ناسازگاری اعضاء، جلوگیری کند. نتایج مطالعات جامعه سنجی می‌تواند در تعیین یار مناسب برای کودکانی که محبوبیت کمتری دارند، مفید باشد.

۵- انتخاب موضوع و تکلیف برای کار گروهی بسیار مهم است و معلم باید در فعالیت‌های گروهی، گفتگو را تشویق کند. تکالیف باید تشریح مساعی و کار گروهی را در نظر داشته باشند. موضوعاتی نظیر تهیه یک تابلو نمایش دیواری بر اساس آخرین بازدید از باغ وحش، طرح ریزی و تمرین اجرای نمایش‌های کوچک، ترتیب یک جشن، فعالیت‌های ورزشی، یادگیری یک مسئله ریاضی با همکاری یکدیگر (مادن و اسلاوین^{۱۶}، ۱۹۸۳) در این زمینه سودمند هستند.

۶- نکته مهم این است که باید به اعضای گروه همسالان تأکید کرد تا روابط اجتماعی با کودکان دچار ناتوانی را تقویت و پایدار سازند، ولی بیشتر آنها از روش‌هایی که می‌توانند به این منظور استفاده کنند، غافل هستند و شاید لازم باشد که به آنها نشان داد چطور ارتباط را آغاز کنند، چطور دانش آموز با نیازهای ویژه را به یک فعالیت دعوت کنند و یا به او کمک کنند و ...

هشدارهای درباره‌ی نظریه ذهن^{۱۷}

در سال‌های اخیر مطالب بسیار زیادی درباره‌ی مفهوم < نظریه ذهن > که گاهی اوقات < کوری ذهن^{۱۸} > نیز خوانده می‌شود به‌ویژه راجع به آموختن مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان درخودمانده و گاهی اوقات در ارتباط با دانش‌آموزان ناشنوا نوشته شده است. به طور خلاصه، این نظریه اشاره دارد به توانایی درک این که افراد دارای باورها، علایق و مقاصد هستند که متمایز از دیگران است و برای شناخت آنها فرضیه‌هایی در ذهن فرد مقابل شکل می‌گیرد. اگر کودکانی که مهارت اجتماعی می‌آموزند، درک نکنند که دیگران نیز افکاری برای خودشان دارند، مشکلاتی را در ایجاد رابطه با آنها تجربه خواهند کرد. به بیان دیگر این اشخاص دارای کمبودهایی در شناخت اجتماعی یا همدلی متناسب با سن عقلی خود خواهند بود. این مسأله منجر به

محیط کلاس را به گونه‌ای ترتیب دهید که رقابت، عنصر اساسی و غالب نباشد و هم چنین راهبردهای گروهی کردن را به منظور تشویق تشریح مساعی در میان دانش‌آموزان، دست کم در بخشی از ساعت روز به کار بگیرید. زمانی که از کار گروهی به صورت یک راهبرد استفاده می‌کنید توجه به نکات زیر بسیار اهمیت دارد:

۱- تشکیل گروه‌ها و مشخص کردن کار هر کدام، به تنهایی کافی نیست. باید به اعضای گروه تعلیم داد که چگونه با یکدیگر کار کنند. باید آنها را تشویق کرد که با یکدیگر همکاری کنند، مثلاً به نظرات دیگران گوش دهند، با هم مشورت کنند، به یکدیگر پاداش بدهند و پیشنهاد کمک کنند. اگر تکلیف شامل یادگیری مضمون خاصی است، باید به دانش‌آموزان تعلیم داد که چگونه مطلب را حفظ کنند و یکدیگر را در آن بیازمایند.

۲- معلم باید با دقت بر فعالیت‌های گروهی نظارت کند و در مواقع ضروری برای ارایه پیشنهادها، تشویق به مشارکت در انجام یک تکلیف، ستایش نمونه‌هایی از همکاری و کار گروهی و سرمشق قرار دادن رفتارهای مشارکتی، مداخله کند. چنانچه معلم (مربی یا والدین) به عنوان یک عضو از گروه بدون تسلط بر موقعیت، فعالیت کند می‌تواند به بعضی گروه‌ها کمک کرد که به گونه کارآمدتری فعالیت کنند.

۳- معلم باید راه‌های واگذاری تکالیف فردی را به دقت برنامه‌ریزی کند (تقسیم کار) و روشی را که هر دانش‌آموز می‌تواند با دیگری همکاری کند، روشن نماید. برای مثال < رضا! شما می‌توانی در نوشتن به علی کمک کنی و او می‌تواند به شما در علامت‌گذاری فهرست عناوین کمک کند >. پاداش‌های احتمالی برای تعامل با دیگران باید توضیح‌دهنده باشد: < کار خوبی کردی حسین! این خوبه که به امیر در یادداشت کردن کمک می‌کنی >

۴- تعداد اعضای گروه اغلب مهم است. جانسون و جانسون^{۱۵} (۱۹۸۰) پیشنهاد می‌کنند که اگر دانش‌آموزان، کم سن هستند و در کار گروهی ناآشنا می‌باشند، گروه باید ۲ یا ۳ نفره باشد. معلم باید ترکیب گروه را به دقت کنترل

اجتماعی در کلاس، ارزش محدودی دارد. مهارت‌های اجتماعی را باید تا جایی که ممکن است در موقعیت‌های طبیعی آموزش داد، همچنین برای تضمین اینکه دانش-آموزان پیام‌های واضحی را درباره‌ی رفتارهای اجتماعی قابل قبول و غیرقابل قبول دریافت کنند، لازم است تمامی مربیان مدرسه و والدین دانش‌آموزان با اهداف برنامه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی موافق باشند، آن‌ها را درک کرده و به طور مستمر تقویت کنند.

گسترش برنامه‌های مداخله برای کمک به چنین افرادی جهت «فکرخوانی» یعنی شناخت احساسات و دیدگاه‌های افراد دیگر می‌شود.

نتیجه‌گیری:

بی تردید آموزش مهارت‌های اجتماعی، زمینه بسیار مهمی برای کار با دانش‌آموزان با نیازهای ویژه آموزشی است. باید به خاطر سپرد که آموزش دادن مهارت‌های

زیر نویس‌ها:

1- social sensitivity

2- role-taking

3- social insight

4- social comprehension

5- psychological insight

6- moral judgement

7- social communication

8- communication

9- social problem-solving

10-naturalistic observation

11- sociometric survey

12- Gronlund

13-Bowd

14- Gresham

15- Johnson

16- Madden & Slavin

17- theory of mind

18- mindblindness

منابع:

1. Bowd, A. (1990). *Exceptional children in class (2nd edn)*, Melbourne: Hargeen.
2. Gronlund, N.E. (1985) *Measurement and Evaluation in Teaching (5th edn)*, New York: Macmillan
3. Gresham, F. M. (1982). *Social skills instruction for exceptional children, Theory into Practice*.
4. Johnson, R. & Johnson, D. W. (1980). *The Social integration of handicapped students into mainstream in M.C. Reynolds social environment of students*, Reston: Council for exceptional children.
5. Madden, N.A. and Slavin, R.E. (1983). *Effects of co-operation teaching on the social acceptance of mainstreamed academically handicapped students'*, *journal of special education* 17,2:171-82
6. Mitchel, D. (2008). *What Really Works in Special and Inclusive Education*.
7. Westwood Peter S. (1997). *Commonsense methods for children with special need: Strategies for the regular classroom*, Newyork: Routledge.